

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-233-3-26>

Сусак Марина

докторка філософії в галузі права

ІНФРАСТРУКТУРА НАСЕЛЕНОГО ПУНКТУ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ

Анотація. Розглянуто підходи до тлумачення сутності понять «інфраструктура», «населений пункт», що лежать в основі формування поняття «інфраструктура населеного пункту».

Запропоновано авторське визначення поняття інфраструктура населеного пункту під яким розуміють мережі споруд, сукупність засобів, які забезпечують життєдіяльність мешканців, відвідувачів населеного пункту.

Встановлено, що інфраструктурі населеного пункту притаманні певні ознаки, зокрема, цілісність; цілі; просторовий фактор; цілеспрямованість; здатність до розвитку; присутність у повсякденному житті мешканців, відвідувачів населеного пункту; ресурсоемність; складність; відкритість; несуперечливість.

Визначено та деталізовано те, що інфраструктура населеного пункту включає в себе такі складові: соціальна інфраструктура; виробнича інфраструктура; інноваційна інфраструктура; інформаційна інфраструктура; національна інфраструктура геопросторових даних; рекреаційна інфраструктура; ринкова інфраструктура; фінансова інфраструктура; екологічна інфраструктура; житлово-комунальна інфраструктура; критична інфраструктура; курортна інфраструктура; інженерно-транспортна інфраструктура; транспортна інфраструктура тощо.

Ключові слова: інфраструктура, інфраструктура населеного пункту, населений пункт, ознаки інфраструктури

населеного пункту, складові інфраструктури населеного пункту, соціальна інфраструктура, виробнича інфраструктура, рекреаційна інфраструктура.

Вступ

Інфраструктура населеного пункту займає ключове місце в розвитку життєзабезпечення всього населення та має величезний вплив саме на якість життя громадян в межах відповідного населеного пункту.

Аналізуючи останні роки, варто зазначити, що населення стало все більш вразливим та залежним до інфраструктури, її якості (дороги, мости, система громадського транспорту, лікарні, освіта, парки та інші). Будь-який занепад інфраструктури досить швидко може порушити стабільність функціонування населеного пункту, знизити якість життя всього населення.

Наразі Україна стала на шлях активного втілення широкого спектру реформ щодо масштабного відновлення та розбудови, модернізації якісної інфраструктури населених пунктів. Такі дії дозволять в першу чергу покращити рівень добробуту населення, підвищити рівень національної економіки населеного пункту, а також вивести Україну на новий рівень її розвитку. Без перебільшення можна стверджувати, що основою якісного, стабільного життя населення, його відвідувачів в межах відповідного населеного пункту є розвиток саме інфраструктури.

Науково-теоретичним підґрунтям дослідження стали загальнотеоретичні наукові праці, а також розробки провідних вітчизняних та зарубіжних науковців, таких як: В. Бевзенка, Б. Брунець, О. Васильєва, Ю. Дорохіної, Х. Зінгера, Д. Кларка, А. Комзюка, А. Маршала, Р. Мельника, П. Розенштейн-Родана, Д. Фертис, А. Фертис, А. Хіршмана, А. Янгсона та багато інших.

Незважаючи на значний науковий та практичний інтерес до висвітлення та вивчення поняття «інфраструктура», на жаль слід констатувати, що на сучасному етапі розвитку серед науковців не існує загальноприйнятого підходу щодо розуміння сутності понять «інфраструктура», «інфраструктура населеного пункту», не визначено єдиної системи ознак інфраструктури населеного пункту, а також не розкрито її складові елементи. Ці фактори обумовлюють необхідність подальшого дослідження цього явища.

Метою дослідження є узагальнення трактувань понять «інфраструктура», «населений пункт», що лежать в основі формування поняття «інфраструктура населеного пункту», а також висвітлення ознак інфраструктури населеного пункту та класифікації складових її елементів.

1. Зміст наукової думки про сутність поняття «інфраструктура населеного пункту», її ознаки

Внаслідок стрімкого розвитку суспільних відносин, в епоху глобалізації та інформатизації суспільства, втілення широкого кола реформ, варто зазначити, що навіть добре відомі нам раніше поняття починають наповнюватись новим змістом, що призводить до їх перегляду та переосмислення, розширенням їх меж, уточненням їх дефініцій тощо.

Необхідно відмітити, що спроби як вітчизняних, так і зарубіжних науковців досконало сформулювати та узагальнити комплексне (єдине) уявлення про зміст поняття «інфраструктура» не принесли результатів. Варто також зазначити, що поняття інфраструктура у різноманітних літературних джерелах досить часто розглядають як окремі складові, які прийнято класифікувати у відповідності до галузевої приналежності, зокрема, транспортна інфраструктура, інформаційна інфраструктура,

критична інфраструктура тощо, а не як єдину цілісну систему, від рівня розвитку якої залежить ефективність функціонування економіки та рівень життєзабезпечення всього населення.

У такий спосіб виникає необхідність у методологічному визначенні сутності поняття «інфраструктура населеного пункту», яка має базуватися на чіткому термінологічному визначенні більш загального поняття – «інфраструктура». Саме тому, вбачаємо за необхідне розглянути окремо кожен із складників словосполучення «інфраструктура населеного пункту», а потім встановити його зміст у поєднанні елементів.

Враховуючи універсальність значення терміну «інфраструктура», можна стверджувати, що він є інтернаціональним та представлений практично у всіх європейських мовах, зокрема: *infrastructure* (англ.), *l'infrastructure* (фр.), *die Infrastruktur* (нім.), *la infraestructura* (ісп.), *l'infrastruttura* (італ.), *infrastruktura* (чеськ.), *infrastrukturen* (датськ.), *infrastruktura* (польс.), а *infraestruturata* (португ.), *infrastructura* (румун.), *infrastrukturen* (швецьк.) тощо.

Тлумачення поняття «інфраструктура» походить від латинського *infra* – «нижче», «під» та *structura* – «будівля», «розташування», що означає сукупність споруд, будівель, систем і служб, необхідних для функціонування галузей матеріального виробництва та забезпечення умов життєдіяльності суспільства [1].

Аналізуючи зародження терміну «інфраструктура», варто зазначити, що його почали використовувати ще задовго до того як позначили його саме цим терміном. На це вказують американські вчені Д. Фертіс та А. Фертіс, які у 1998 році опублікували дослідження «Історична еволюція інфраструктури: 15 тисяч років історії», які вважали, що у витоків формулювання поняття та його поширення у п'ятому сторіччі до нашої ери був

відомий філософ Сократ, який звертав увагу на умови повноцінного існування людини і вважав, що для цього необхідна безпека, соціальний порядок і товари. Це, на думку вчених, створило засади для поширення поняття й на військову сферу, адже ті об'єкти, від яких залежало життєзабезпечення, потребували свого захисту [2].

Існує думка, що цей термін вперше з'явився в економічній науці в працях зарубіжних вчених, таких як А. Янгсона, Х. Зінгера, П. Розенштейн-Родана (наприкінці 1940-х років ХХ століття) й характеризувався сукупністю галузей господарства, які обслуговують виробництво. Він включав в себе будівництво шляхів, каналів, водосховищ, портів, аеродромів, складів, енергетичне господарство, транспорт, зв'язок, водопостачання й каналізацію, освіту, науку, охорону здоров'я тощо.

Як ми можемо прослідкувати, що на сьогоднішній день існують певні суперечливості щодо першості введення в науковий обіг поняття «інфраструктура», оскільки твердження науковців різняться та не знаходять свого підтвердження посиленнями на конкретні публікації вітчизняних видань.

Термін «інфраструктура» (наприкінці 1950-х початку 1960-х років) використовувався у військовому лексиконі, під яким розумілось – комплекс тилових споруд, які забезпечують дії збройних сил (ракетні бази, склади боєприпасів, військові аеродроми тощо).

Наприкінці 1960-х початку 1970-х років було здійснено трактування поняття інфраструктура у працях Д. Кларка, А. Маршала, А. Хіршмана, де у галузі дослідження «соціального накладного капіталу» було розширено термін «інфраструктура», котра охоплювала не лише галузі транспорту, зв'язку та матеріально-технічного забезпечення, складові невиробничої галузі та інституціональну інфраструктуру, а й таку, що охоплює

усі потужності, без яких неможливе функціонування виробництва та надання усіх суспільних послуг [3, с. 374].

У сучасній українській мові Академічний тлумачний словник трактує поняття «інфраструктура», як «сукупність галузей та видів діяльності, що обслуговують як виробничу, так і невиробничу сферу економіки (транспорт, зв'язок, комунальне господарство, загальна і професійна освіта, охорона здоров'я тощо)» [4].

Вже пізніше, більш деталізовано термін «інфраструктура» представлено в Енциклопедичному словнику з державного управління (2010 року), де під цим терміном розуміється базисна фізична структура «суспільства або організації, комплекс виробничих або невиробничих галузей, які забезпечують умови відтворення та надання послуг технічного, технологічного, соціально-економічного, маркетингового, фінансового, юридичного, інформаційно-комунікативного, освітнього та іншого характеру» [5, с. 302].

Однак, хотілось би зазначити, що не у всіх словниках української мови ми можемо віднайти визначення терміну «інфраструктура», зокрема, згадка про це поняття відсутня у семитомному Етимологічному словнику української мови, виданий у 1985 році [6], відсутнє воно і в більш сучасному спеціалізованому виданні – шеститомній «Юридичній енциклопедії», виданій у 1998 році [7].

Тлумачення терміну «інфраструктура» також досить детально трактується і в закордонних тлумачних словниках.

Зокрема, словник Мерріам-Вебстер визначає інфраструктуру як:

- «головний фундамент або каркас (система чи організація)»;
- «постійні установки, необхідні для військових цілей»;

- «систему громадських робіт країни, держави чи регіону; ресурси (персонал, будівлі чи обладнання), необхідні для здійснення діяльності» [8].

Кембриджський словник дає доволі звужене уявлення про поняття, а саме: «Базові системи і послуги такі, як транспорт та джерела живлення, які країна або організація використовує для ефективної роботи» [9].

Британський зведений електронний словник визначає такі значення:

«1. База, базова структура або особливості системи чи організації.

2. Основні засоби і системи, що обслуговують країну, місто або район, такі, як транспортні й комунікаційні системи, електростанції і школи.

3. Запас основного обладнання в країні, включаючи заводи, дороги, школи тощо, що розглядається як визначальний чинник економічного зростання.

4. Військові об'єкти країни» [10].

Американський бізнес-словник вкладає у зміст поняття базову структуру організації або системи, необхідну для її функціонування, особливо воду, енергію і системи спільного користування для зв'язку і транспорту [11, р. 134].

Отже, порівнюючи, як тлумачаться визначення поняття «інфраструктура» в україномовних та закордонних словниках, варто зазначити, що національні джерела віддають перевагу його тлумаченню як цілісної системи, у той час, як зарубіжні словники здебільшого орієнтовані на галузеву приналежність до того чи іншого об'єкта.

Розглядаючи розуміння поняття «інфраструктура» в науковій літературі, варто зазначити, що воно здебільшого тлумачиться також у двох напрямках, таких як:

- сукупність галузей, видів діяльності, спеціалізованих на конкретних діях систем у широкому розумінні, які безпосередньо забезпечують умови та процеси діяльності основної системи, маючи підпорядкований, допоміжний характер по відношенню до неї («інфраструктура галузі конкретної галузі»);
- матеріально-технічна база, необхідна для функціонування самої спеціалізованої (галузевої) системи. Інфраструктура у цьому разі виступає складовою будь якої спеціалізованої (галузевої) системи, без якої неможливо виробництво конкретної продукції (товару або послуги) для задоволення специфічних потреб як кінцевого результату функціонування самої системи [12, с. 164].

Так, Б.Р. Брунець розглядає інфраструктуру не як окрему складову, а як єдину цілісну систему, в основу котрої закладено функцію забезпечення виробничої та невиробничої сфер діяльності людини з метою досягнення максимально можливого економічного ефекту із урахуванням моральних і духовних благ населення, охорони здоров'я та забезпечення умов охорони та відтворення навколишнього середовища [3, с. 377].

О.В. Васильев у своїх дослідженнях зазначає, що «інфраструктура – це система функціональних елементів і відносин, що забезпечують реалізацію індивідуальних і колективних інтересів групи економічних суб'єктів». При цьому визначаючи, що «сутність інфраструктури полягає у забезпеченні умов існування певного явища чи процесу». Зокрема, акцентує увагу на тому, що до первинної інфраструктури можна віднести повітря, землю, воду і т. ін., що забезпечують загальні умови існування людини, і, відповідно, усього, що нею створено [13, с. 23, с. 12].

В.П. Федько та Н.Г. Федько досліджуючи інфраструктуру як цілісну систему, зазначали, що «при визначенні меж

інфраструктури і вичленовуванні її із системи суспільного виробництва неприпустимо розглядати інфраструктуру як арифметичну суму галузей, які обслуговують економіку. Тільки комплекс галузей та видів діяльності, що мають функціонально єдине призначення і мають певні ознаки, може вважатися інфраструктурою [14, с. 175].

Здійснюючи аналіз нормативно-правових актів, що містяться на сайті Верховної Ради України, дозволяє встановити, що термін «інфраструктура» застосовується у правових актах України з 1992 року, спочатку на рівні міжнародних документів («Угода про порядок утримання і використання об'єктів космічної інфраструктури в інтересах виконання космічних програм») [15], а потім і у внутрішньодержавних підзаконних актах (Розпорядження Президента України [16; 17], Розпорядження Кабінету Міністрів України [18; 19; 20]).

Також, варто зазначити, що поняття «інфраструктура» є вживаним у національному законодавстві в інженерно-транспортному аспекті (п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності») [21], а також в аспекті критичної інфраструктури (п. 9 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про критичну інфраструктуру») [22].

На підставі проведеного аналізу, варто зазначити, що звернення до терміна «інфраструктура» у законодавчих актах, нормативно-правових актах України тощо наразі є мінімізованим. Варто також констатувати, що сам термін «інфраструктура» у загальному вигляді (без належності до будь якої із сфер) не закріплений на рівні законів, у тому числі відсутній і в кодексах України.

Заслугує на особливу увагу й трактування словосполучення «населений пункт». Досліджуючи поняття «населений пункт», хотілось би акцентувати увагу на тому, що на

законодавчому рівні дане поняття не визначено. Зокрема, ні Конституцією України [23], ні Законами України «Про місцеве самоврядування» [24], «Про регулювання містобудівної діяльності» [21], «Про благоустрій населених пунктів» [25] тощо визначення поняття «населений пункт» не закріплено.

Спроба визначити, що таке населений пункт та визначення статусу населених пунктів була зроблена в проекті Закону України «Про адміністративно-територіальний устрій» (був прийнятий Верховною Радою України 4.12.1997 року, проте до нього було застосовано право вето, яке не було подолано 13.09.2001 року). В даному проекті Закону України під населеним пунктом розумілася «частина заселеної території України, яка склалася внаслідок господарської та іншої соціальної діяльності, має сталий склад населення, власну назву та зареєстрована в порядку, передбаченому цим законом» [26].

У проекті Закону України «Про територіальний устрій України» під населеним пунктом розуміють установлене місце постійного проживання людей, що склалося внаслідок історичних традицій, господарської та іншої діяльності, має сталий склад населення, власну назву, відокремлену межею територію та зареєстровано в порядку, передбаченому цим Законом [27].

У Постанові Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 року № 1306 «Про правила дорожнього руху», міжнародних документах (Конвенція ООН про дорожній рух від 08.11.1968 року, Конвенція ООН про дорожні знаки та сигнали від 08.11.1968 року) під населеним пунктом розуміється забудована територія, в'їзди і виїзди на яку позначаються дорожніми знаками 5.45, 5.46, 5.47, 5.48 (знаки, які позначають початок та закінчення населеного пункту) [28; 29; 30].

Юридична енциклопедія під населеним пунктом розуміє частину комплексно заселеної території, яка склалася

у результаті господарської та іншої суспільної діяльності, має стає населення, власну назву та зареєстрована у встановленому законом порядку. В Україні правовий статус населених пунктів регулюється Конституцією України, відповідними законами, статутами міст та іншими нормативними актами [31].

Великий тлумачний словник сучасної української мови під «населеним пунктом» розуміє місце, у якому живуть люди.

В науковій літературі поняття «населений пункт» розглядають як:

- населене місце (оселище, селище, поселення), первинна одиниця розселення людей у межах однієї забудованої земельної межі (городище (град), місто, містечко, селище міського типу, село, селище, хутір, станиця та ін.), які входять у міські чи сільські поселення [32];
- частина комплексно заселеної території, що склалася внаслідок господарської чи іншої суспільної діяльності, має сталий склад населення, власну назву та зареєстрована в порядку, передбаченому чинним законодавством [33, с. 67];
- частину комплексної, частково заселеної території України, що сформувалася природним чи штучним шляхом, має сталий склад населення, власну назву, визначені межі та зареєстрована в порядку визначеному чинним законодавством [34, с. 100];
- частину комплексно заселеної території, яка склалася внаслідок господарської, чи іншої спільної діяльності, має сталий склад населення, власну назву та зареєстрована в порядку, передбаченому чинним законодавством [35, с. 338].

Варто нагадати, що відповідно до ч. 1 ст. 133 Конституції України систему адміністративно-територіального устрою

складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села. Міста Київ та Севастополь мають спеціальний статус, який визначається законами України [23].

Наведене свідчить, що попри значну багатозначність трактування сутності терміна «інфраструктура», непростий шлях його становлення, на сьогоднішній день серед науковців спостерігається відсутність єдиної наукової думки, а також відбувається постійна трансформація даного поняття.

Враховуючи викладене, є підстави стверджувати, що утворення термінологічного словосполучення «інфраструктура населеного пункту» не є механічним поєднанням відомих елементів, а є своєрідною нерозривною формулою, яка розглядає інфраструктуру населеного пункту як цілісну (єдину) систему, яка характеризується сукупністю засобів (споруди, будівлі, комунікації, системи і служби), всіх галузей та підгалузей національного господарства, які забезпечують, створюють оптимальні умови для розміщення, розвитку та задоволення потреб життєдіяльності населення відповідного населеного пункту.

На наш погляд, під інфраструктурою населеного пункту слід розуміти мережі споруд, сукупність засобів, які забезпечують життєдіяльність мешканців, відвідувачів населеного пункту.

Таким чином, аналіз тлумачення сутності понять інфраструктури населеного пункту та інфраструктури в цілому, дозволяє стверджувати, що інфраструктурі населеного пункту притаманні такі головні ознаки:

- цілісність (всі складові інфраструктури населеного пункту пов'язані між собою, утворюють єдине ціле);
- цілі (зорієнтованість на задоволення інтересів мешканців, відвідувачів населеного пункту);

- просторовий фактор (зорієнтованість інфраструктури населеного пункту на відповідних межах населеного пункту);
- цілеспрямованість (логіка функціонування та розвитку інфраструктури населеного пункту завжди спрямована на досягнення відповідної мети);
- здатність до розвитку;
- присутність у повсякденному житті кожного мешканців, відвідувачів населеного пункту;
- ресурсоемність (функціонування та розвиток інфраструктури населеного пункту потребує значних інвестицій);
- складність (інфраструктура населеного пункту складається з великої кількості структурних елементів);
- відкритість (інфраструктура населеного пункту постійно взаємодіє із зовнішнім середовищем, мешканцями та відвідувачами цього населеного пункту);
- несуперечливість (використання об'єктів інфраструктури населеного пункту одними мешканцями відвідувачами населеного пункту не обмежує його доступність для інших).

Отже, можна констатувати той факт, що інфраструктура пройшла тривалий шлях свого становлення як поняття. У свою чергу, є підстави стверджувати, що юридична категорія «інфраструктура населеного пункту» за обсягом є ширшою, ніж саме поняття «інфраструктура», зокрема, останні мають спрямованість саме до конкретної галузі інфраструктури, а не розглядають її як цілісну систему. Саме тому, вбачаємо за доцільне, закріпити на законодавчому рівні загальне визначення поняття інфраструктури населеного пункту – як мережі споруд, сукупність засобів, які забезпечують життєдіяльність мешканців, відвідувачів населеного пункту.

2. Основні складові інфраструктури населеного пункту

Інфраструктура населеного пункту має складну внутрішню будову (в ній розрізняють види, складові, об'єкти), а також має важливе значення як для мешканців, так і для відвідувачів населеного пункту та виступає основною формою забезпечення їх життєдіяльності, яка включає в себе різні ресурси, зокрема, виробничі, трудові, енергетичні, інтелектуальні тощо.

В умовах постійного зростання значення відкритості простору та появи значної кількості інформаційних потоків важливим є міжнародний досвід щодо трактування та класифікації складових інфраструктури, де прийнято здійснювати її розподіл на «жорстку» та «м'яку» [3, с. 376].

До «жорсткої» інфраструктури («hard infrastructure» – побудована інфраструктура) – відносять великі фізичні мережі, необхідні для функціонування сучасної індустріальної країни (транспортна, енергетична інфраструктура, інфраструктура зв'язку, інфраструктура управління водними ресурсами, твердими відходами, інфраструктура просторових даних та моніторингу землі). «М'яка» інфраструктура («soft infrastructure» – інфраструктура людського капіталу та інститутів, що розвивають інфраструктуру) включає всі установи, які необхідні для підтримки економіки, охорони здоров'я та культурно-соціальних стандартів країни (фінансова система, система освіти, система охорони здоров'я, підприємництва, система органів держави і права, аварійно-рятувальні служби тощо).

Досліджуючи класифікацію видів інфраструктури, варто зауважити, що серед українських науковців не сформувалось єдиної наукової думки, щодо її складових елементів. Так, більшість із них виділяють виробничу (обслуговує виробництво), соціальну (забезпечує життєдіяльність населення), а також ринкову (забезпечує рух товарів, робіт, послуг). Однак,

не зважаючи на це, наразі не існує єдиного підходу до розуміння складових ані виробничої, ані соціальної, ані ринкової. З плином часу, цей перелік розширився додатковими видами інфраструктури, зокрема, підприємницькою (забезпечує підтримку та розвиток підприємництва), інституційною (забезпечує управління економікою), інформаційною (забезпечує функціонування та розвиток інформаційного середовища), інноваційною (обслуговує та забезпечує реалізацію інноваційної діяльності), екологічною (необхідною для охорони та покращення навколишнього середовища), туристичною (забезпечує потреби туристів у відпочинку та пізнавальній діяльності) [36, с. 20].

Серед міжнародних науковців здебільшого виділяють виробничу та соціальну інфраструктуру. Так, Б. Вебер до виробничої інфраструктури відносить:

- транспортну інфраструктуру (наземну – дороги, залізнодорожні мережі, громадський транспорт; водну – внутрішні водні шляхи, морські шляхи, канали, порти; повітряну – послуги аеропорту, послуги авіаліній, контроль повітряного транспорту; мультимодальну – внутрішні термінали, круїзні термінали);
- енергетику (звичайний видобуток невідновлюваних енергоресурсів – вугілля, нафта/газ, ядерна енергія; відновлюваних енергоресурсів – сонячна енергія, повітряна енергія, водна енергія, біомасова енергія, геотермальна енергія; передача енергії – електроенергії, газу, нафти та палива; зберігання енергії – електроенергії, газу, нафти та палива);
- інфраструктуру опалення (теплофіксація);
- інфраструктуру водопостачання (постачання – внутрішнє, промислове; інфраструктура каналізаційної

системи – дощової, внутрішніх стічних вод, промислових стічних вод);

- інфраструктуру переробки відходів (внутрішніх відходів, промислових відходів);
- комунікації (телекомунікації – стаціонарні мережі, мобільні мережі, високошвидкісний інтернет, вежі);
- космос (супутникові мережі; обсерваторії) та інші послуги [37, р. 13].

До соціальної інфраструктури відносить:

- інфраструктуру охорону здоров'я (діагностика, терапія/лікування, догляд; реабілітація; догляд за літніми людьми);
- інфраструктуру освіти та культури (школи, кампуси, бібліотеки, театри, музеї);
- інфраструктуру спорту (рекреаційний, професійний);
- інфраструктуру державного управління (офіси, електронний уряд);
- інфраструктуру безпеки (місця позбавлення волі, поліція, оборона) [37, р. 13].

Для більш глибокого розуміння ролі інфраструктури населеного пункту, характеристики її діяльності, пропонуємо зосередитись на основних її складових елементах та дослідити їх функціональне призначення.

Так, інфраструктура населеного пункту включає в себе такі складові:

- соціальна інфраструктура – комплекс галузей, які безпосередньо пов'язані зі створенням загальних умов для відтворення робочої сили і забезпечення нормальної життєдіяльності людей. Ця сфера охоплює освіту, охорону здоров'я, житлово-комунальне господарство, пасажирський транспорт і зв'язок, культуру, побутове обслуговування тощо [38];

- виробнича інфраструктура – це комплекс галузей, що обслуговують основне виробництво і забезпечують його ефективну економічну діяльність. До них належать транспорт, зв'язок, електроенергетика, кредитно-фінансові заклади, спеціалізовані галузі ділових послуг;
- інноваційна інфраструктура – сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо). Вона сприяє входженню інновацій у всі сфери економіки. Ціллю інноваційної інфраструктури є сприяння перетворенню новацій на інновації, збереження і примноження наукового потенціалу країни. Складовими інноваційної інфраструктури є фінансово-кредитні установи; зони інтенсивного науково-технічного розвитку (технополіси); технопарки (технологічні парки агропарки, інноваційні парки); інноваційні центри (технологічні, регіональні, галузеві); інкубатори (інноваційні технологічні, інноваційного бізнесу); консалтингові (надання консультацій у сфері захисту інтелектуальної власності, реінжинірингу тощо) фірми, інноваційні та страхові компанії тощо [39];
- інформаційна інфраструктура – це сукупність різноманітних інформаційних (автоматизованих) систем, інформаційних ресурсів, телекомунікаційних мереж і каналів передачі даних, засобів комунікацій і управління інформаційними потоками, а також організаційно-технічних структур, механізмів, що забезпечують їх функціонування [40];
- національна інфраструктура геопросторових даних – взаємопов'язана сукупність організаційної структури,

технічних і програмних засобів, базових та тематичних наборів геопросторових даних, метаданих, сервісів, технічних регламентів, стандартів, технічних специфікацій, необхідних для виробництва, оновлення, оброблення, зберігання, оприлюднення, використання геопросторових даних та метаданих, іншої діяльності з такими даними. Геопросторові дані поділяються на базові геопросторові дані та тематичні геопросторові дані. Базовими геопросторовими даними є відомості про: системи відліку координат і висот; державний кордон України; адміністративно-територіальні одиниці, в тому числі їх межі; територіальні громади, в тому числі межі їх територій; гідрографічні об'єкти та гідротехнічні споруди; населені пункти, в тому числі їх вулично-дорожню мережу; будівлі та споруди; автомобільні дороги; залізниці; інженерні комунікації; аеропорти, морські та річкові порти; земний покрив та ґрунти; земельні ділянки; реєстри вулиць та адреси об'єктів; географічні назви; цифрову модель рельєфу; ортофотоплани. До тематичних геопросторових даних належать усі види геопросторових даних, що створюються на основі базових геопросторових даних або як самостійні набори даних [41];

- рекреаційна інфраструктура – сукупність засобів забезпечення організації та здійснення рекреаційної діяльності (шляхи сполучення, заклади/місця розміщення і харчування, транспортні засоби, еколого-освітні центри, елементи рекреаційного благоустрою тощо) [42];
- ринкова інфраструктура – це система підприємств і організацій, які забезпечують рух товарів і послуг, грошей, цінних паперів, робочої сили. До таких установ

належать біржі, банки, дилерські та брокерські контори, служби зайнятості, інформаційно-комерційні, оптові та постачальницько-збутові організації, пункти прокату та лізингу [43];

- фінансова інфраструктура – це сутність інститутів (підприємств, установ, служб), які забезпечують організацію проведення фінансової діяльності [44];
- екологічна інфраструктура – комплекс об'єктів територій, мереж і систем природного та антропогенного походження, які функціонують за природними законами, забезпечують умови підтримання збалансованого розвитку природного середовища, збереження середовища життя людини, а також сукупність контролюючих і запобіжних обслуговуючих ланок, які мають завдання гарантувати нешкідливі щодо довкілля оптимальні умови діяльності всіх галузей екологічного виробництва та організацій і установ, які здійснюють господарську або іншу діяльність на певній території [45, с. 131];
- житлово-комунальна інфраструктура – це система для забезпечення комфортного проживання мешканців населеного пункту, яка включає в себе як саме житловий фонд, так і комплекс організацій та підприємств, які забезпечують процес забезпечення населення якісними житлово-комунальними послугами (теплопостачання, водовідведення, постачання питної води, поховання, поводження з побутовими відходами тощо);
- критична інфраструктура – це сукупність об'єктів критичної інфраструктури. Під об'єктами критичної інфраструктури розуміють об'єкти інфраструктури, системи, їх частини та їх сукупність, таких галузей, як

енергетика, хімічна промисловість, транспорт, банки та фінанси, інформаційні технології та телекомунікації (електронні комунікації), продовольство, охорона здоров'я, комунальне господарство, які є важливими для економіки, національної безпеки та оборони, порушення функціонування яких може завдати шкоди життєво важливим національним інтересам [22];

- курортна інфраструктура – система матеріальних об'єктів і різновидів діяльності з надання курортних послуг населенню, що сприяють зміцненню здоров'я, а також виступає підсистемою соціальної інфраструктури, яка має свою підсистему допоміжних господарств (комунікації, дороги, транспорт та ін.). До головних складових курортної інфраструктури належать: лікувально-профілактичні, культурно-побутові й розважальні установи, спортивні площадки, кваліфікований медичний і обслуговуючий персонал тощо [46, с. 13];
- інженерно-транспортна інфраструктура – комплекс інженерних, транспортних споруд і комунікацій, зокрема, водопостачання і водовідведення та об'єктів їх обслуговування, тепlopостачання та об'єктів їх обслуговування, електричних мереж та об'єктів їх обслуговування, мереж газопостачання та об'єктів їх обслуговування, радіофікації, мереж зовнішнього освітлення та об'єктів їх обслуговування, відведення зливових вод та об'єктів їх обслуговування, телефонізації, телекомунікації, диспетчеризації, світлофорні об'єкти, дороги, тротуари та об'єкти дорожнього господарства [21];
- транспортна інфраструктура – сукупність об'єктів (підприємств, закладів), які займаються ремонтом,

будівництвом та реконструкцією, а також експлуатаційним утриманням доріг, мостів та інших дорожніх шляхів. Транспортна інфраструктура забезпечує наявність рівних та якісних доріг, а також зберігання їх у гарному стані. До складу транспортної інфраструктури належать залізниці, залізничні вузли й станції, автомобільні дороги, автомагістралі, вулиці, авіалінії та аеропорти, річкові шляхи й порти, морські порти, канатні дороги, монорейкові шляхи, складські та ремонтні заклади, вантажні термінали. Деякі науковці відносять до складу транспортної інфраструктури також рухомий склад транспорту. Це пояснюється тим, що часто рухомий склад є невід'ємною частиною транспортних і обслуговуючих підприємств, які входять до складу транспортної інфраструктури [47] тощо.

Звісно, запропонований нами перелік складових елементів інфраструктури населеного пункту не є вичерпним. Однак, запропонована нами класифікація висвітлює різні аспекти складових елементів інфраструктури населеного пункту (організаційних, економічних, соціальних, виробничих тощо), а тому лише у їх поєднанні можуть сформувати цілісне розуміння такого явища, як інфраструктура населеного пункту.

Висновки

Проведене дослідження тлумачення поняття інфраструктури населеного пункту, визначення її ознак та складових елементів дозволяє підсумувати, що саме поняття «інфраструктура» пройшла через тривалий шлях свого становлення, однак не отримала серед українських та міжнародних науковців загальноприйнятого підходу до його розуміння та визначення. З огляду на це зроблено такі основні висновки:

1. Досліджено, що попри значну багатозначність трактування сутності терміна «інфраструктура», непростий шлях його становлення, на сьогоднішній день серед науковців спостерігається відсутність єдиної наукової думки, а також відбувається постійна трансформація даного поняття.

2. Підкреслено, що утворення термінологічного словосполучення «інфраструктура населеного пункту» не є механічним поєднанням відомих елементів, а є своєрідною нерозривною формулою, яка розглядає інфраструктуру населеного пункту як цілісну (єдину) систему, яка характеризується сукупністю засобів (споруди, будівлі, комунікації, системи і служби), всіх галузей та підгалузей національного господарства, які забезпечують, створюють оптимальні умови для розміщення, розвитку та задоволення потреб життєдіяльності населення відповідного населеного пункту.

3. Запропоновано авторське визначення поняття «інфраструктура населеного пункту» під яким слід розуміти мережі споруд, сукупність засобів, які забезпечують життєдіяльність мешканців, відвідувачів населеного пункту.

4. Визначено, що інфраструктурі населеного пункту притаманні такі головні ознаки, як цілісність (всі складові інфраструктури населеного пункту пов'язані між собою, утворюють єдине ціле); цілі (зорієнтованість на задоволення інтересів мешканців, відвідувачів населеного пункту); просторовий фактор (зорієнтованість інфраструктури населеного пункту на відповідних межах населеного пункту); цілеспрямованість (логіка функціонування та розвитку інфраструктури населеного пункту завжди спрямована на досягнення відповідної мети); здатність до розвитку; присутність у повсякденному житті кожного мешканців, відвідувачів населеного пункту; ресурсоємність (функціонування та розвиток інфраструктури населеного

пункту потребує значних інвестицій); складність (інфраструктура населеного пункту складається з великої кількості структурних елементів); відкритість (інфраструктура населеного пункту постійно взаємодіє із зовнішнім середовищем, мешканцями та відвідувачами цього населеного пункту); несуперечливість (використання об'єктів інфраструктури населеного пункту одними мешканцями відвідувачами населеного пункту не обмежує його доступність для інших).

5. Встановлено, що інфраструктура населеного пункту включає в себе такі складові, зокрема, соціальну інфраструктуру; виробничу інфраструктуру; інноваційну інфраструктуру; інформаційну інфраструктуру; національну інфраструктуру геопросторових даних; рекреаційну інфраструктуру; ринкову інфраструктуру; фінансову інфраструктуру; екологічну інфраструктуру; житлово-комунальну інфраструктуру; критичну інфраструктуру; курортну інфраструктуру; інженерно-транспортну інфраструктуру; транспортну інфраструктуру тощо.

Література:

1. «Інфраструктура» (Матеріал з Вікіпедії). URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Інфраструктура>
2. Historical Evolutions of Infrastructure: 15,000 Years of History. Demeter G. Fertis, Anna Fertis. New York: Vantage Press, 1998. 191 pages.
3. Брунець Б.Р. Сутність означення поняття інфраструктура. Науковий вісник НАТУ України. 2012. Вип. 22.5. С. 372–377.
4. Словник української мови. Київ: Наукова думка, 1980. Т. 11 С. 686.
5. Енциклопедичний словник з державного управління. Ю.В. Ковбасюк, В.П. Трощинський, Ю.П. Сурмін. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.
6. Етимологічний словник української мови: В 7 т. – Т. 2: Д – Копці. О.С. Мельничук, І.К. Білодід, В.І. Коломієць, О.Б. Ткаченко. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. К. : Наукова думка, 1985. 572 с.
7. Юридична енциклопедія: в 6 т. Ю.С. Шемшученко та ін. К. : «Укр. енцикл.», 1998. Т. 2. Д-Й. 1999. 744 с.

8. Laak van D. Technological Infrastructure, Concepts and Consequences. Icon, Vol. 10. 2004, pp. 53–64. URL: https://www.jstor.org/stable/23787127?read-now=1&seq=7#page_scan_tab_contents

9. «Infrastructure». Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/infrastructure> (accessed: 11.02.2022).

10. British Dictionary for Infrastructure. URL: <https://www.dictionary.com/browse/infrastructure> (accessed: 11.02.2022).

11. Infrastructure. John Berenyi. The Modern American Business Dictionary. William Morrow & Co. 1982. 288 p.

12. Новикова В.І. Рекреаційна інфраструктура: суть поняття, види, методи дослідження / Географія в інформаційному суспільстві. 2008. Т. 4. С. 163–165.

13. Васильев О.В. Методологія і практика інфраструктурного забезпечення функціонування і розвитку регіонів України : монографія. Харків : Видавництво ХНАМГ, 2007. 341 с.

14. Федько В.П. Инфраструктура товарного рынка. Ростов-н/Д : Вид-во «Феникс». 2000. 512 с.

15. Угода про порядок утримання і використання об'єктів космічної інфраструктури в інтересах виконання космічних програм від 15 травня 1992 р. № 997_126. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_126

16. Про державну програму розвитку мережі пунктів пропуску через митний кордон України та відповідної сервісної інфраструктури : Розпорядження Президента України від 22.06.1992 № 112/92-рп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112/92-%D1%80%D0%BF>

17. Про національну програму створення танкерного флоту України та необхідних інфраструктурних об'єктів : Розпорядження Президента України від 15.12.1992 № 199/92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/199/92-%D1%80%D0%BF#Text>

18. Про розроблення механізму створення інфраструктури Одеської вільної економічної зони : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.09.1993 № 641-р (втратило чинність 27.08.1995). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/641-93-p>

19. Про залучення інвестицій для будівництва та облаштування об'єктів митної інфраструктури і Прикордонних військ України : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.1994 № 157-94-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-94-p>

20. Про передачу до комунальної власності міст об'єктів соціально-економічної інфраструктури, що належать до загальнодержавної

власності : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.07.1994 № 499-04-п.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/499-94-п>

21. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011 року № 3038-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>

22. Про критичну інфраструктуру : Закон України від 16.11.2021 року № 1882-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>

23. Конституція України від 28.06.1996 № 254К/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

24. Про місцеве самоврядування : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

25. Про благоустрій населених пунктів : Закон України від 06.09.2005 № 2807-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-15#Text>

26. Про адміністративно-територіальний устрій України : проект Закону України від 04.10.1997. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?skl=4&pf3516=0907

27. Про територіальний устрій України : проект Закону України від 31.08.2010. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF5GI00A?an=3>

28. Про правила дорожнього руху : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 № 1306. Офіційний Вісник України. 2001. № 41.

29. Конвенція ООН про дорожній рух від 08.11.1968. URL: http://zakon.nau.ua/doc/?code=995_041

30. Про дорожні знаки і сигнали: Конвенція ООН від 08.11.1968. URL: http://zakon.nau.ua/doc/?code=995_041

31. Юридична енциклопедія: у 6 т. Ю.С. Шемшученко. К. : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2002. Т. 4: Н – П. 720 с.

32. «Населений пункт» (матеріал з Вікіпедії). URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Населений_пункт

33. Костюченко О.А. Конституційне право України : посібник. К. : КНЕУ, 2001. 116 с.

34. Проблеми визначення правового статусу населених пунктів. С.М. Глазунова. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. 2012. № 5. С. 99–104.

35. Конституційне право України. В.Я. Тацій, В.Ф. Погорілко, Ю.М. Тодика. К. : Український центр правничих студій, 1999. 376 с.

36. Данилейчук Р.Б. Методологічні підходи до формування інфраструктури малого бізнесу в сучасних умовах господарювання. Економічний форум. 2011. № 2. С. 18–23.

37. Weber B. Infrastructure as an asset class: investment strategy, sustainability, project finance and PPP Alfen: 2nd ed. Chichester, West Sussex: John Wiley & Sons, 2016. 408 p.

38. «Соціальна інфраструктура» (матеріал з Вікіпедії). URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Соціальна_інфраструктура

39. Про інноваційну діяльність : Закон України від 05.12.2012 № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15#Text>

40. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 № 386-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#n8>

41. Про національну інфраструктуру геопросторових даних : Закон України від 13.04.2020 № 554-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-20/ed20200413>

42. Про затвердження положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України : Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 22.06.2009 № 330. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/TM036987>

43. Інфраструктура ринку. Економічна теорія. URL: <http://www.asvanymuzeumkarosvar.tk/17.html>

44. Фінансова система та її складові. Курс фінансів. URL: http://pidruchniki.com/10561127/finansova_sistema_skladovi

45. Костецька К.О., Фурса С.П. Екологічна інфраструктура транскордонних територій. Економічні інновації. 2011. Вип. 44. С. 122–127.

46. Курортологія : підручник. О.М. Кравець, А.А. Рябев. Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2017. 167 с.

47. «Транспортна інфраструктура» (матеріал з Вікіпедії). URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Транспортна_інфраструктура